

这样的人总是最可靠，很少出乱子”。— Bir yosh yigit qo'rqoqlikni o'zining eng katta kamchiligi deb hisoblab, psixolog ko'rigiga bordi. Psixolog uning gaplarini eshitib, “Bu kamchilikmi, axir bu bir o'ziga xoslik-ku, sen bor-yo'g'i _____ xolos, buning ustiga bunday odamlar ishonarli va ularda kamdan kam muammo paydo bo'ladi”, deb javob berdi.

A. 周到 (o'ychan) B. 谨慎 (ehtiyotkor) C. 沉默 (sokin) D. 专心 (diqqatli)

Matnning boshida 胆小, ya'ni “qo'rqoq” degan so'zni uchratdik, ikkinchi gapda esa 最可靠, 很少出乱子, ya'ni “ishonarli” va “ularda kamdan kam muammo paydo bo'ladi” birikmalari qo'llanilganini inobatga olsak, B javobdagi 谨慎, ya'ni “ehtiyotkor” javobini tanlashimiz maqsadga muvofiq. Aksincha, zid va teskari ma'noli so'zlar, o'z ma'nosidan anglashilganidek, matnda teskari va zid ma'noli hodisalarni yasashga xizmat qiladi:

有的人很_____, 一上车就有座。有的人很倒霉, 即使全车的人都坐下了, 他还站着。— Ayrimlar juda _____, transportga chiqishlari bilanoq, bo'sh joy topiladi. Aksincha, ayrimlar juda omadsiz, bo'sh joy bo'lsa-da, o'zlari tik turishadi.

A. 疲劳 (charchagan) B. 兴奋 (hayajonli) C. 热情 (mehribon) D. 幸运 (omadli)

Ushbu matnning ikkinchi qismida 倒霉 — “omadsiz” so'zi uchradi, uning teskari ma'nodoshi esa 幸运, ya'ni “omadli”, “peshonasi yarqiragan” so'zi ekanligini inobatga olsak, D javobini tanlashimiz maqsadga muvofiq.

HSK 5 imtihonining o'qish qismida yuqoridagi singari matnlar va savollar ko'p uchrashini inobatga olgan holda quyida qisqacha ma'nodosh, bir-biriga itoat etadigan so'zlar hamda zid va teskari ma'noli so'zlarning ayrimlarini keltirib o'tamiz.

Ma'nodosh, bir-biriga itoat etadigan so'zlar

安慰 (tinchlantirmoq)	别伤心 / 难过了 (xafa bo'lmay), 没关系 (hechqisi yo'q), 不要紧 (muhimmas)
灰心 (tushkunlikka tushgan)	失望 (umidini yo'qotgan)
有把握 (o'ziga ishongan)	肯定 (albatta)
专心 (e'tiborli)	注意力集中 (diqqatini jamlagan)

Zid va teskari ma'noli so'zlar

正 (to'g'ri)	反 (teskari)
紧 (tashvishlangan)	松 (sokin)
违反 (buzilgan)	遵守 (itoat etgan)

Xulosa o'mida shuni ta'kidlash joizki, HSK 5 imtihonining o'qish qismi 1-tur matnlarini tez va unumli ishlash uchun yuqorida keltirilgan shu kabi sanoqli so'zlar turkumini o'rganish kifoya. Ushbu so'zlar yordamida javobni topish har tomonlama matnni o'qib tahlil qilish, unda kerakli bo'lgan kalit so'zni topish, to'rtta variantni tahlil qilibgina javobni belgilash ham vaqt reglamentiga ta'sir o'tkazmay qolmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 刘超英等编著, 新HSK5级速成强化教程 - 北京语言大学出版社, 2013.5.
2. 刘云, 新汉语水平考试阅读 (五级) 攻略 - 北京大学出版社, 2011.11.

Feruza TASHPULATOVA,

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti Roman-german filologiyasi fakulteti
Ispan tili nazariy fanlar kafedrasida katta o'qituvchisi

TINGLAB TUSHUNISH KO'NIKMASINI ZAMONAVIY AXBOROT TEKNOLOGIYALARI ASOSIDA SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI

Hozirda tinglab tushunishni rivojlantirish chet tilni o'rganishda eng ko'p qo'llaniladigan usuldir. Hisob-kitoblarga ko'ra, kattalar muloqot vaqtining deyarli yarmini tinglash bilan o'tkazadilar, o'quvchilar esa maktabda ma'lumotlarning 90 foizini o'qituvchilar va bir-birini tinglash orqali olishlari mumkin.

Bizning miyamiz, odatda, tinglangan axborotlarning qaysi biri ma'noli yoki ma'nosizligini ixtiyoriy ravishda hal qiladi. Biz buni to'liq nazorat qila olmaymiz, shunday ekan, xorijiy tilni o'rganish jarayonida bu jihat inobatga olinishi muhim. Chet tilda tinglash va so'zlash avtomatik tarzda sodir bo'lishi uchun bizning miyamiz ma'lumotni ma'noli yoki ma'nosiz deb filtrlab o'tirmasdan tinglash-

da davom etishi va diqqat-e'tibor chet tilga qaratilishi lozim.

Tinglovchilar eshitilgan ma'lumotlarni passiv qabul qiladilar, eshitganlarini yozib olishdan ko'ra og'zaki sharhlashda ko'proq faol ishtirok etadilar. Barcha tinglash jarayonlari bir xil emas, masalan, tasodifiy salomlashish akademik ma'ruzalarga qaraganda alohida tinglash qobiliyatini talab qiladi. Tilni o'rganish tovushlarni aniqlash va ulardan ma'no yaratish strategiyalari qo'llanadigan qasddan tinglashni talab qiladi.

Tinglash jarayoni xabar jo'natuvchi (inson, radio, televizor), xabar va xabar qabul qiluvchi (tinglovchi)ni o'z ichiga oladi. Tinglovchilar, ko'pincha, xabar kelishi

bilan uni ortga qaytmasdan yoki oldinga qaramasdan qayta ishlashlari kerak bo'ladi. Bundan tashqari, tinglovchilar xabar jo'natuvchining so'z boyligi, gap qurilishi va xabar yetkazish tezligiga moslashishi ham kerak bo'ladi. Tinglash jarayonining murakkabligi, ayniqsa, ikkinchi til kontekstida kuchayib, unda xabar qabul qiluvchi har doim ham tilni to'liq nazorat qila olmaydi.

Yuqoridagilarni inobatga olib, xorijiy tillarni zamonaviy axborot texnologiyalari asosida o'rganish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan bo'lib, bu tavsiyalarga amal qilinsa, xorijiy tilni o'rganishda muammolarga duch kelishdan saqlanish, uni o'rganish jarayoni esa samarali bo'lishi mumkin.

Zamonaviy multimedia ilovalari talabalarga til taqdimoti tezligini biroz nazorat qilish imkonini beradi, ya'ni foydalanuvchilar audiomatni yaxshiroq tushunish va eslab qolish uchun ma'lumot qismlarini tinglashi, zarurat tug'lsa, to'xtatishi va qayta ko'rib chiqishi mumkin. Videoning qo'shilishi voqealarning aniqligi, mantiqiylikni ta'minlaydi, shunda yangi ma'lumotni eskisi bilan bog'lash (eslab qolish) osonlashadi.

Urg'u, ritm va intonatsiya maqsad, ma'no-mazmunni anglatishda muhim ahamiyat kasb etadi. Eshitish tili sintaktik birliklarga bo'linganda urg'u, ritm va intonatsiya avtomatik ravishda ajratib ko'rsatiladi. Gapirilganda, nutqdagi mantiqiy tanaffuslar (biroz to'xtalangan joylar) sintaktik jihatdan bashorat qilinadigan nuqtalarda sodir bo'ladi. Videotaqdimotda muayyan so'zlarga urg'u berilib, intonatsiya birliklaridan foydalanganda, suhbatdoshlarning vizual va og'zaki reaksiyalarini diqqat bilan o'rganish mumkin.

Multimedia, ayniqsa, o'quvchilarga o'rganilayotgan til nutqining qisqartirilgan shakllarini tushunishda yordam berishi mumkin. Kompyuter ekranida tabiiy sur'atda yozilgan ovozli ma'lumotning matni ko'rsatilganda, o'quvchi bir vaqtning o'zida yozma va og'zaki shakllardan foydalanish imkoniga ega bo'lib, o'rganilayotgan tilning ikki xil – og'zaki va yozma shaklini tushunishlari, shuningdek, qisqartirilgan shakllarni dekodlashni

o'rganishlari mumkin.

Kompyuter ekranidagi muvofiqlashtirilgan audio, vizual va matnli ma'lumotlar bir vaqtning o'zida talabalarga alohida so'z va jumla tuzilmalari darajasida muammolarni hal qilish uchun ideal laboratoriya tashkil qiladi. O'quvchi ixtiyorida yozma va audiomatn kodini tushunishga yordam beradigan boy vizual va kontekstli maslahatlar mavjud bo'lib, ular ko'plab modal so'zlar, jumlar, asosiy lug'at va grammatik qoidalarni kengroq tushunish imkonini beradi.

Videomateriallar tilni qayta ishlash uchun boy kontekst manbasi bo'lishi mumkin. Multimedia formatida videotaqdimot tezligi va tartibi ustidan nazorat ta'minlanishi, muloqotni o'rganish orqali o'quvchilar iboralar o'rtasidagi bog'liqlikni va ularning vizual kontekstda qanday ishlashini his qilishlari va tushunishlari mumkin.

Video til o'rganuvchilar uchun yaxshi jihozlangan vosita bo'la oladi. Talabalar, ko'pincha, ekranda ko'rgan va eshitgan narsalaridan ma'no chiqarish va bashorat qilishga odatlangan bo'lishadi. Multimedia formatida ko'rish/tushunish strategiyalaridan foydalanish, masalan, kadr ustiga oldindan savollar qo'yish bilan videomaterial ko'rsatilishi va boshqarilishi mumkin. Xulosa chiqarish, bashorat qilish, mavjud bilim va tajribani shu tarzda faollashtirish mumkin.

Hech shubha yo'qki, texnologiya o'qituvchi va o'quvchilarga tilni o'rgatish va o'rganishni yaxshilash uchun katta hajmdagi materiallar va muloqot imkoniyatlarini taqdim etadi. Til kurslarida multimedia texnologiyasini muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun o'qituvchilar ham, o'quvchilar ham yangi usullarni o'zlashtirish va mavjud texnologiyalardan tegishli foydalanishga tayyor bo'lishlari kerak. O'qituvchilar pedagogik, texnik, kasbiy mahoratga ega bo'lishlari lozim, chunki til o'qituvchilari qanchalik ishtiyoqli va bilimdon bo'lsa, Internetni lingofon sinfida shunchalik muvaffaqiyatli qo'llashlari mumkin. Talabalar texnologiyaga asoslangan faoliyatlardan ushbu faoliyat ularning ehtiyojlari va qiziqishlariga mos kelsagina foyda olishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Volchkova V.I. Use of modern information technologies in teaching foreign languages // *Научка и спорт: современные тенденции*, 2018, №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/use-of-modern-information-technologies-in-teaching-foreign-languages>
2. Portillo J., Bernal B.A. Video and audio platforms for improving listening skills in Spanish students of EFL: A preliminary and descriptive study // *ELT Forum: Journal of English Language Teaching*, 73–87.
3. <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/the-benefits-new-technology-language-learning>
4. <https://lingopie.com/blog/how-to-improve-your-spanish-listening-practice-9>

Konisbay YUSUPOV,

Karakalpak State University, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

TECHNOLOGIES FOR TEACHING KARAKALPAK LITERATURE

The article is devoted to one of today's actual problems – ways of increasing student's interest in reading literary books by famous Karakalpak writers on the

basis of the literary-artistic analysis. Studies on the use of innovative technologies in teaching literature were carried out by such scientists as J.G. Yuldashev,